

RECEPCIJA HRVATA U VOJVODINI U IZVJEŠĆIMA O POLOŽAJU, OSTVARIVANJU I KRŠENJU LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA

Tomislav ŽIGMANOV
Hrvatsko akademsko društvo, Subotica

UDK: 342.724(497.113=163.42)
Pregledni rad

Primljeno: 4. 2. 2004.

Prilog nastoji na jednom mjestu sumarno registrirati i analitički elaborirati omjer i način obradbe Hrvata iz Vojvodine u svim relevantnijim izvješćima vladinih i nevladinih organizacija, koji za vlastiti predmet imaju problematiku položaja, ostvarivanja i kršenja ljudskih i manjinskih prava. Autor se služi isključivo javno objavljenim publikacijama, donosi – osim osnovnih bibliografskih podataka o izvješću – i sažet opis sadržaja svakog izvješća posebno te kratko ukazivanje na način kako su u njima obrađeni Hrvati. U uvodnome se, pak, dijelu cijela građa detaljnije tematizira. Na taj se način dobiva ne samo bibliografski korektno obrađena građa o problematici položaja, ostvarivanja i kršenja ljudskih i manjinskih prava u Srbiji nego i šira obradba pitanja naravi recepcije Hrvata u Vojvodini u njima. Tako strukturiran i tematski određen, ovaj prilog zacijelo može biti od koristi za daljnja istraživanja o položaju Hrvata u Vojvodini od 1990. do danas, što je i njegova temeljna namjera.

✉ Tomislav Žigmanov, Ive Lole Ribara 1, 24214 Tavankut,
Vojvodina, SiCG. E-mail: tzigmanov@fosyu.org

UVOD U PROBLEMATIKU

I Hrvati u Vojvodini, tj. njihov društveni položaj i pravni status, kao i općenito pitanje ostvarivanja, ali i kršenja ili povreda ljudskih i manjinskih prava¹ građana hrvatske nacionalnosti, bili su – kao što je to, uostalom, slučaj i s drugim pripadnicima narodnosnih zajednica u Srbiji i Vojvodini – u posljednjih petnaestak godina predmetom određenoga broja izvješća o ovoj problematici. Takvu su praksu, praksu naime rada na pra-

vljenju prikaza društvenih prilika te stanja ljudskih prava u Srbiji, poticala razna vladina tijela, zatim pojedine nevladine organizacije, a gdje kad takvu praksu nalazimo i u istraživačkim pothvatima pojedinaca. U tom smislu ne može se za vojvođanske Hrvate reći da su bili nekakav raritetni ili pak posve neuobičajeni predmet interesa u ovim izvješćima, koji elaboriraju društveni položaj i pravni status te pitanje (ne)ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava. Naprotiv.

Iz postojeće se, pak, takovrsne prakse, koja na tome planu postoji u Srbiji od početka devedesetih godina prošloga stoljeća, može načelno zaključiti sljedeće: s jedne strane, postoje izvješća koje zanima isključivo pravna dimenzija položaja svih građana ili određenih društvenih grupa. Prema kriteriju intencije i općosti, imamo velik broj izvješća koji tematiziraju konstitutivne i zakonodavne aspekte problema, a ima i onih koje zanima tek domena (ne)primjene, a gdje kad i kršenja, ljudskih i manjinskih prava građana Srbije. Kao takvi, ovi su metodski pristupi općeniti po naravi te se vrlo često oni referiraju i na prilike koje se neposredno tiču hrvatske zajednice ili građana hrvatske nacionalnosti. S druge strane, postoji mnogo manje izvješća koja žele zahvatiti i širi, a ne samo pravni, aspekt položaja određene društvene grupe (npr. političko organiziranje neke manjinske zajednice). Tada je obično na djelu spoznajni interes koji je usmjeren i na šire društvene činitelje koji određuju položaj društvene grupe. Naravno, i ova se izvješća često odnose izravno i na Hrvate.

Pa ipak, za većinu izvješća o društvenom položaju, ostvarivanju i kršenju ljudskih i manjinskih prava, koje smo u ovom radu registrirali i obradili kroz prizmu načina recepcije Hrvata u Vojvodini, vrijedi da su oni primarno određeni "pravnom" vizurom promatranja problema. Manjinske se zajednice u njima, naime, recipiraju prije svega analizom njihova pravnoga statusa, tj. položaja u pravnom sustavu države, te kvantitativnim mjerenjem ostvarivanja ili neostvarivanja, tj. kršenja, cjelokupnoga korpusa ljudskih i manjinskih prava, što je pravnim aktima propisano. Vrlo su rijetki oni pristupi koji izvanpravno obrađuju problem, recimo, sociologijski.

Što se, pak, tiče pitanja same prakse pisanja izvješća o položaju te o problemu (ne)ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava građana i manjinskih grupa u Srbiji, možemo ustvrditi da kao zakonomjerne, čini se, vrijede sljedeće ocjene: na ovome planu djelovanja nije bilo sustavnosti, nije bilo kontinuiranih nastojanja, često imamo slučajeve izostanka ideologijske neutralnosti u pristupu, a na koncu vrlo su rijetka ona izvješća koja zasebno i cjelovito obrađuju hrvatsku narodnosnu skupinu. To znači da na temelju rečenoga možemo zaključiti kako je i recepcija i obradba Hrvata u Vojvodini u izvješćima o društvenom položaju, zatim o pravnom statusu te o ostvarivanju i kršenju ljudskih i manjinskih prava temeljno

određena upravo takvim značajkama ove prakse. Drugim riječima, i recepcija položaja i problema (ne)ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava hrvatske manjinske zajednice u Vojvodini događala se na nesustavan, nekontinuiran, necjelovit način, koji je uz to često bio, na temelju raznih ideoloških razloga, i nepouzdan.

Osim ovih značajki prakse pisanja izvješća o položaju, ostvarivanju i kršenju ljudskih i manjinskih prava i kod srbijskih nevladinih organizacija, ali i kod raznih vladinih tijela, vrijedi i činjenica da se ona počela sporo i relativno kasno ostvarivati, a tek od kraja devedesetih godina prošloga stoljeća imamo u SR Jugoslaviji češće i sustavnije objavljiva-nje izvješća uz povećanu pouzdanost, koja imaju za predmet položaj manjinskih zajednica te ostvarivanje ili kršenje ljudskih i manjinskih prava. Naime, nakon elementarnog uvida u bibliografsku građu može se zaključiti da su aktivnosti na o-vome planu kod nevladinih organizacija nekako "eskalirale" potkraj devedesetih 20. st. i na prijelazu u 21. stoljeće, a državna tijela, pak, ovome poslu intenzivnije i sustavnije pristupaju tek nakon promjene vlasti u listopadu 2000. Ove se zakonomjerne pojave mogu tumačiti činjenicom relativno kasnog uviđanja značenja manjinskoga problema u procesu demokratizacije društva u Srbiji, a kod državnih tijela to se može tumačiti stanovitom promjenom u manjinskoj politici novih vlasti nakon pada Miloševićeva režima.

Ova je pojava, pak, uzrokovala sljedeću činjenicu: postoji mnogo više izvješća koja su sačinile nevladine organizacije negoli vladine. Pri tomu je sam broj nevladinih organizacija koje se tom aktivnošću redovito i sustavno bave relativno malen, a najpostojaniji je u tomu Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Zatim po broju slijede radnje koje su djelo pojedinih, a najmanji broj izvješća potječe od institucija vlasti.² Ne na posljednjem mjestu, primjećujemo da je izrazito malen broj radova koji su djelo hrvatskih institucija i organizacija te čiji su autori hrvatske nacionalnosti.

Kao što je to i drugdje, i u Vojvodini i u Srbiji ova i ovakva nastojanja i aktivnosti često su dobivali i svoje pisane oblike, koji su se obično objavljivali u obliku knjige ili članka u časopisu ili zborniku, pa su dostupni i široj javnosti. U to vrijeme bilo je i relativno mnogo internih i poluinternih periodičnih izvješća o toj problematici raznih vladinih tijela i, mnogo rjeđe, nevladinih organizacija. Pri tomu je najviše bilo izvješća o položaju manjina i ostvarivanju manjinskih prava, koja su redovito u obliku informacije pripremala neka tajništva Izvršnog vijeća Skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine te su se kao službena usvajala ili na sjednicama Izvršnog vijeća ili pak na sjednicama Skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine.³ Već iz naslova ovih izvješća vidi se da ona elaboriraju relativno uzak aspekt, kako samoga položaja tako i (ne)o-

stvarivanja dijela ljudskih i manjinskih prava. Kao takve, mi ih u ovom radu jednostavno nismo uzimali u obzir iz nekoliko razloga. Kao prvo, ova izvješća nisu bila značajnije prisutna u javnosti, a time im je i utjecaj na bilo što bio vrlo ograničen. Kao drugo, sumarno su objavljivani u dolje registriranim i obrađenim publikacijama pokrajinske vlade ili vladinih službenika većeg opsega (npr. Lučić, 1993., zatim Nacionalne zajednice i etničke grupe u Vojvodini – osnovni podaci, 2000.). Kao treće, u ovim se izvješćima, a na temelju prije svega ideoloških razloga, u pravilu ne registrira pravni položaj i status hrvatske manjine u Vojvodini, koja kao novonastala manjina nakon raspada SFRJ nije prakticirala na institucionalan način ni jedno manjinsko pravo, a ujedno je i po broju kršenja ljudskih prava, osobito u prvoj polovici devedesetih godina, prednjačila prema drugim manjinama u Vojvodini. I na koncu, kao četrto, ovim su se izvješćima kao službenima često služili i mnogi ovdašnji nezavisni istraživači manjinske problematike te su se njima koristili u svojim radovima (npr. Samardžić, 1997. i 1998.).

Sljedeća značajka pokazuje da, formalno promatrano, svako izvješće ima veći ili manji stupanj općosti u pristupu predmetu. U tom ih smislu u radu i razlikujemo te ih i dijelimo isključivo po tome kriteriju. Tako imamo dvije velike skupine izvješća: ona a) *opće provenijencije* i izvješća b) *partikularne provenijencije*. Osnovna značajka izvješća opće provenijencije jest da ono cjelovito i obuhvatno obrađuje položaj ili stanje ljudskih i manjinskih prava, pa se onda samim tim u njima piše i o ostvarivanju ljudskih i/ili manjinskih prava i/ili položaju svih manjina. S druge strane, u partikularnim se izvješćima govori ili o ostvarivanju i/ili kršenju tek pojedinih prava ili se, pak, promatra (ne)ostvarivanje prava kroz prizmu položaja jedne zajednice – naravno, u našem slučaju riječ je o hrvatskoj. Drugim riječima, usvojivši ovo načelo razdiobe, nismo u strukturiranju građe pravili dodatna diobena razlikovanja (npr. prema kriteriju jesu li ona državna ili nevladina, jesu li manjeg ili većeg opsega ili prema načinu obradbe, jer se to posve jasno vidi iz navedenih bibliografskih podataka o izvješću ili prema kratkom opisu sadržaja koji prati svaku jedinicu).

Ovisno o cilju koji žele postići, izvješća mogu biti ideološki posve obilježena i pristrana ili, pak, predmetu istraživanja pristupaju, u ideološkom smislu, neutralno i nepristrano te donose istinite sadržaje. Naravno, ona ideološki utemeljena i pristrana mahom su državna, pa kao takva često operiraju netočnim podacima, prešućuju nasilje nad Hrvatima početkom devedesetih godina u Srijemu, a mnoga od njih i površno zahvaćaju sam problem. Pripominjemo još da je za narav recepcije Hrvata u Vojvodini u većini izvješća dodatna poteškoća – a što je izravni proizvod manjinske politike Miloševićeva režima – to što se Bunjevci tretiraju kao zasebna etnička skupina.⁴

Od 1990. do danas registrirali smo ukupno 38 izvješća opće provenijencije. Od toga broja samo ih je šest vladinih, 19 su sastavile nevladine organizacije, a 13 su napravili pojedinci. Pritom je 29 izvješća većeg opsega, a 9 manjeg. Pristrano i nekorektno o Hrvatima se piše u 12 njih, a neutralno i istinito u 18, dok su Hrvati prešućeni u 8 izvješća. Od trideset izvješća u kojima se govori i o Hrvatima, u 26 su zastupljeni u malom opsegu, a u nešto većem omjeru tek u 4 izvješća. To samo kazuje da je recepcija vojvođanskih Hrvata u ovim izvješćima usputna. Što se pak tiče izvješća partikularne provenijencije, registrirali smo ih ukupno 12, od čega su 7 sastavile nevladine organizacije, a 5 su djelo pojedinaca. Glede opsega, 4 su većeg, a 8 manjeg. U 3 izvješća piše se o Hrvatima nekorektno, a u 9 istinito. Glede zastupljenosti, Hrvati se u svima spominju, s tim da se u 7 njih tek nešto, a u 5 obuhvatnije o njima govori.

Pa ipak, unatoč tim i takvim manjkavim značajkama, dokumentarna vrijednost svakog izvješća čini se da je teško mjerljiva, osobito ako se ona promatraju u kontekstu cjeline svih izvješća. Na temelju toga smo se i odlučili da ih ovdje upravo tako i objavimo. Nastojali smo dati osnovnu bibliografsku informaciju o svakom izvješću koje je objavljeno u SR Jugoslaviji ili u Republici Hrvatskoj i koje teritorijalno pokriva i područje Vojvodine ili pak govori o Hrvatima u Vojvodini, a jesmo li u tome uopće i koliko uspjeli, ostavljamo drugima da prosude.⁵

Opredijelili smo se da prikupljenu i obrađenu građu iznosimo kronološkim redoslijedom nastajanja, a podijelili smo je, kako smo već naznačili, prema jednom kriteriju – vrsti izvješća. Pa ipak, kako rekospo, osim standardnih, najnužnijih bibliografskih podataka o izvješću (autor, naziv, izdavač, mjesto i godina izdavanja te broj stranica), u ovome prikazu recepcije Hrvata u Vojvodini u izvješćima vladinih i nevladinih organizacija o položaju, ostvarivanju i kršenju ljudskih i manjinskih prava nastojali smo uz svako izvješće dati i sažet opis sadržaja izvješća te kratko upozoriti na način kako su u njima obrađeni vojvođanski Hrvati. Pri tome se nismo ustručavali iznositi i ocjene o kvaliteti napravljenoga.

PRINOŠI ZA BIBLIOGRAFIJU I RECEPCIJA HRVATA U VOJVODINI U IZVJEŠĆIMA O POLOŽAJU, OSTVARIVANJU I KRŠENJU LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA

Bibliografija i recepcija Hrvata u izvješćima opće provenijencije

1.) Lučić, Milan, *Položaj i prava manjina u Vojvodini*, Pokrajinski sekretarijat za informacije, Novi Sad 1993., str. 68.

Ovo prvo izvješće sadrži popularno i kratko pisan pregled povijesti Vojvodine, zatim analizu pravnog okvira, prikaz statističkih podataka te opseg ostvarivanja manjinskih prava, rađen, čini se, da bi se afirmirala tadašnja manjinska

politika, što znači da je uvelike "opterećen" uljepšavanjem stvarnosti. Knjiga je bogato ilustrirana fotografijama i zemljovidima. O hrvatskoj manjini piše se šturo: navodi se tek kao statistička činjenica, ali se ne problematizira, tj. prešućuje se činjenica da Hrvati tada nisu ostvarivali manjinska prava ili da su u Srijemu bili izloženi nasilju. Ista je brošura izdana i na engleskom jeziku: Lučić, Milan, *The Status and Rights of Minorities in Vojvodina*, Pokrajinski sekretarijat za informacije, Novi Sad 1995., str. 70.

2.) Suzbijanje rasne diskriminacije i verske netrpeljivosti u SR Jugoslaviji, u: *Jugoslavenski pregled* 3/1994., Beograd 1994.

Riječ je o istoimenom izvješću koje je Vlada SR Jugoslavije u kolovozu 1995. dostavila Komitetu Ujedinjenih naroda za eliminiranje rasne diskriminacije. U izvješću se pristrano i tendenciozno govori i o protjerivanju Hrvata u Vojvodini, tj. Srijemu (str. 43-44), pri čemu se sami Hrvati doslovce okrivljuju za takvu svoju sudbinu. Netočno, manipulatorski i tendenciozno plasiraju se insinucije da se velik broj hrvatskih mladića prijavio u hrvatsku vojsku te da su za nju Hrvati u Srijemu prikupljali i novčanu pomoć.

3.) Lutovac, Zoran, *Manjine, KEBS i jugoslovenska kriza*, Institut društvenih nauka i Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 1995., str. 216.

Teme su ove pravno-politološke studije: razvoj manjinskih standarda KEBS-a, odnos SFRJ i SRJ spram toga te manjinska problematika u Jugoslaviji u kontekstu krize i pristupu KEBS-a. U dijelu koji govori o položaju manjina u SRJ, osim analize pravnog okvira te statističkoga pregleda nacionalne strukture stanovništva, donosi i kratku natuknicu o političkom organiziranju vojvođanskih Hrvata i o uspjesima koje je Demokratski savez Hrvata u Vojvodini postizao na dotadašnjim izborima (str. 130-131).

4.) Visković, Ivo, *Narodi koji su postali manjine – unutrašnji i međunarodni aspekti novog položaja Muslimana i Hrvata u SR Jugoslaviji*, u zborniku: *Položaj manjina u Saveznoj Republici Jugoslaviji*, SANU, Beograd 1996., str. 339-348.

U radu se prvi put u SRJ ozbiljnije i posve kompetentno raspravlja o pravnom statusu i položaju tzv. novih manjina, a među njima eksplicite i o Hrvatima, te se upozorava i na nastojanje da se njihov status pravedno riješi.

5.) *Pod lupom – ljudska prava 1991-95.*, Fond za humanitarno pravo, Beograd 1997., str. 306.

U knjizi su objavljena 22 izvješća ove ugledne nevladine organizacije o teškim povredama ljudskih prava u vrijeme oružanih sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Dva izvje-

šća izravno govore o kršenju ljudskih prava Hrvata u Srijemu i jugozapadnoj Bačkoj: "Hrtkovci – pritisak na Hrvate u Srbiji" (dokument je prvi put objavljen u veljači 1993.) (str. 5-11) te "Razmena stanovništva – vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske" (dokument iz prosinca 1993.) (str. 69-93). Ova izvješća, koja su bila dostupna javnosti, smatraju se prvim nevladinim relevantnim izvješćima koja pouzdano i dokumentirano govore o protjerivanju Hrvata iz Vojvodine.

6.) Nacionalne manjine – u međunarodnom i jugoslovenskom pravnom poretku, priredili Branko Milinković i Sanja Milinković, *Međunarodna politika*, NIU Službeni list SRJ, Pravni fakultet, Fakultet političkih nauka, Institut ekonomskih nauka i Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd 1997., str. 392.

Sadrži iscrpne prikaze relevantnih međunarodno pravnih dokumenata te domaćega zakonskog okvira koji reguliraju prava nacionalnih manjina (str. 3-269). Osim toga, knjiga donosi i Specijalni izveštaj Elizabet Ren o manjinama iz 1996. (str. 271-316), koji se odnosi na područje bivše SFRJ, a u kojemu se, osim općih naznaka, eksplicite govori – istinito, ali kratko – i o kršenju prava Hrvata u Vojvodini (str. 290-291), te Komentar Vlade SRJ na izveštaj specijalnog izvestioca Elizabet Ren o manjinama koji se odnosi na SRJ (str. 316-325), u kojemu se iznose, u zbilji inače neutemeljeni, prigovori na to izvješće, a o Hrvatima se u tom smislu piše na 321. i 322. stranici.

7.) Samardžić, Miroslav, *Izveštaj o ostvarivanju prava pripadnika nacionalnih manjina u AP Vojvodini*, Centar za antiratnu akciju, Beograd 1997., str. 34.

Osim kratkoga pregleda pravnih propisa i nacionalne strukture stanovništva, autor donosi i podatke o ostvarivanju prava na obrazovanje, informiranje te službenu upotrebu jezika, a zaseban je dio i o manjinskim političkim strankama. Veći dio podataka temelji se na službenim izvješćima pokrajinskih organa vlasti, pa je i obradba položaja Hrvata tomu primjerena: oni su još uvijek "nevidljiva" skupina. Recimo, kada se govori o informiranju na jezicima manjina, ne navode se listovi koji su u to vrijeme izlazili na hrvatskom jeziku.

8.) *World Directory of Minorities*, Minority Rights Group International, London 1997., str. 840.

Sadrži temeljni i informativno kratki prikaz svih manjina u svijetu. O manjinama u Srbiji, tj. SR Jugoslaviji, piše se na pet stranica (str. 250-255). U uvodu ovoga dijela daju se osnovni povijesni i statistički podaci, a zatim se zasebno piše o brojnim manjinama (Albanci, Muslimani i Mađari). O Hrvatima u Vojvodini piše se vrlo kratko u dijelu "Other minorities" (str. 254), gdje se, osim statističkih podataka, govori i o protjeriva-

nju "35000" Hrvata početkom devedesetih. U dijelu "Minority-based and advocacy organizations" navodi se i "Democratic Alliance of Croats in the Vojvodina" s informacijama o adresi i broju telefona.

9.) Ilić, Vladimir, Cvejić, Slobodan, *Nacionalizam u Vojvodini*, Gradska narodna biblioteka "Žarko Zrenjanin", Zrenjanin 1997., str. 238.

Studija ima temu: nacionalna svijest, nacionalizam i međunacionalni odnosi u Vojvodini. Osim teorijskog i interpretativnog okvira, u djelu su izneseni i rezultati sociološkog istraživanja na tu temu, s tim da vojvođanski Hrvati nisu bili predmet istraživanja.

10.) *Izveštaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1997. godinu*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 1998., str. 148.

Sumarno izvješće o stanju ljudskih prava u Srbiji za 1997. godinu nevladine organizacije koja je, čini se, najviše napravila na afirmaciji prava manjina. Osim ukupnoga prikaza (ne) ostvarivanja individualnih ljudskih prava, izvješće sadrži i dio koji se odnosi na sve nacionalne manjine u Srbiji: *Nacionalne manjine* (str. 42-50), u kojem se na nekoliko mjesta korektno govori i o problemu neostvarivanja manjinskih prava Hrvata u Vojvodini. Ujedno, u *Dodatku* ovoga izvješća, objavljen je i *Izveštaj o položaju Hrvata* (str. 105-123), u kojemu se obuhvatno i pouzdano govori općenito o položaju i problemima Hrvata kao nove manjine nakon raspada SFRJ, ali i o (ne)ostvarivanju prava Hrvata u Vojvodini u 1997. godini.

11.) *National minorities in Vojvodina*, Opšte udruženje studenata za Evropu, Novi Sad 1998., str. 150.

Premda naslov sugerira da ima podataka i o Hrvatima u Vojvodini, oni su u ovome zborniku radova s međunarodne konferencije o položaju vojvođanskih manjina prešućeni.

12.) Samardžić, Miroslav, *Položaj manjina u Vojvodini*, Centar za antiratnu akciju, Beograd 1998., str. 144.

Prva relevantna analiza položaja manjina u Vojvodini u drugoj polovici devedesetih godina 20 st. koju iznosi pojedinač. Autor na početku analitički izlaže normativni aspekt problema kojim se regulira položaj nacionalnih manjina – od Ustava, preko zakona do podzakonskih akata, a nakon toga podastire rezultate svojih istraživanja i službenih podataka o praksi ostvarivanja manjinskih prava u Vojvodini. Ima podataka o Hrvatima – statističkih (str. 40) i o političkom životu, tj. o Demokratskom savezu Hrvata u Vojvodini (str. 97), a kako oni nisu na institucionalni način prakticirali svoja manjinska prava, njihova je zastupljenost u ovoj knjizi minimalna, no autor ih ipak registrira. U knjizi se ne pravi razlika između Hrvata i Bunjevaca.

13.) *Ljudska prava u Jugoslaviji 1998 – pravo, praksa i pravna svest u Saveznoj Republici Jugoslaviji i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 1999., str. 386.

Cjelovito, sumarno godišnje izvješće o ukupnom stanju svih ljudskih prava u Saveznoj Republici Jugoslaviji za 1998. godinu jedne od renomiranih nevladinih organizacija na tom području. Sadrži i kratke dijelove koji se odnose na zakonsku regulativu manjinskih prava (str. 153-158) te na njihovu primjenu (str. 254-267), u kojima se eksplicite govori i o Hrvatima (str. 264-267), i to o problemu iseljavanja pod pritiskom, pri čemu se pozivaju na knjigu Marka Kljajića *Kako je umirao moj narod*, HRID, Subotica 1997. i izvješća Fonda za humanitarno pravo te nekoliko informacija o institucijama i organizacijama Hrvata u Vojvodini, no ima i materijalnih pogrešaka. Slična godišnja izvješća ova je nevladina organizacija objavila i za 1999. godinu (*Ljudska prava u Jugoslaviji 1999 – pravo, praksa i pravna svest u Saveznoj Republici Jugoslaviji i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2000., str. 322), zatim za 2000. godinu (*Ljudska prava u Jugoslaviji 2000 – pravo, praksa i pravna svest u Saveznoj Republici Jugoslaviji i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2001., str. 386), za 2001. godinu (*Ljudska prava u Jugoslaviji 2001 – pravo, praksa i pravna svest u Saveznoj Republici Jugoslaviji i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2002., str. 450) te za 2002. godinu (*Ljudska prava u Jugoslaviji 2002 – pravo, praksa i pravna svest u Saveznoj Republici Jugoslaviji i međunarodni standardi ljudskih prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2003., str. 496), pri čemu se o položaju Hrvata ne piše uvijek eksplicite. Sve ove publikacije imale su izdanja i na engleskom jeziku – *Human rights in Yugoslavia 1998 – Legal Provisions and Practice in the Federal Republic of Yugoslavia Compared to International Human Rights Standards*, Belgrade Centre for Human Rights, Beograd 2000., str. 412, zatim *Human rights in Yugoslavia 1999 – Legal Provisions and Practice in the Federal Republic of Yugoslavia Compared to International Human Rights Standards*, Belgrade Centre for Human Rights, Beograd 2000., str. 352, *Human rights in Yugoslavia 2000 – Legal Provisions and Practice in the Federal Republic of Yugoslavia Compared to International Human Rights Standards*, Belgrade Centre for Human Rights, Beograd 2001., str. 418, te *Human rights in Yugoslavia 2001 – Legal Provisions and Practice in the Federal Republic of Yugoslavia Compared to International Human Rights Standards*, Belgrade Centre for Human Rights, Beograd 2002., str. 396.

14.) *Izveštaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1998. godinu*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 1999., str. 116.

Cjelovito izvješće o (ne)ostvarivanju ljudskih prava u Srbiji za 1998. godinu. U dijelu koji govori o manjinama u Srbiji – *Nacionalne i verske manjine* (str. 62-68) – eksplicite se ne govori o Hrvatima u Vojvodini.

15.) Samardžić, Miroslav, *Položaj manjina u Vojvodini* – drugo, izmjenjeno izdanje, Centar za antiratnu akciju, Beograd 1999., str. 180.

Knjiga u osnovi prati strukturu prvoga izdanja, a glavne izmjene odnose se na ažuriranje podataka o ostvarivanju prava i na dio u kojemu se govori o promjeni etničke strukture stanovništva devedesetih godina 20. stoljeća (str. 39-52), tj. autor izravno tematizira masovno iseljavanje Hrvata iz Srbije pod pritiscima. Podaci su iz izvješća Fonda za humanitarno pravo: Razmena stanovništva, Vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske te Hrtkovci, Pritisak na Hrvate u Srbiji, koji su objavljeni u publikaciji: *Pod lupom – Praksa kršenja ljudskih prava u vreme oružanih sukoba*, Fond za humanitarno pravo, Beograd 1997., kao i iz knjige Marka Kljajića *Kako je umirao moj narod*, HRID, Subotica 1997.

16.) Korhecz, Tamás, *Stvarna jednakost nacionalnih manjina u Vojvodini – Srbiji – Jugoslaviji*, u zborniku: *Građanin u pravnom sistemu Jugoslavije*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd 1999., str. 229-240.

Cjelovito se i pravno utemeljeno obrađuje pravni status manjina u Vojvodini, s tim da se više prostora poklanja mađarskoj manjinskoj zajednici. O hrvatskoj manjinskoj zajednici autor u nekoliko navrata piše korektno – navodi problem stalnoga nijekanja manjinskoga statusa, zatim zastrašivanja i de-ložacije Hrvata u Srijemu u prvoj polovici devedesetih godina 20. stoljeća.

17.) Poulton, Hju, *Etničke manjine u jugoistočnoj Evropi: primeri integracije i dezintegracije*, Agencija – Centar lokalne demokratije, Subotica 1999., str. 40.

Prijevod na srpski kratke studije o položaju manjina britanskoga povjesničara *Minorities in Southeast Europe: Inclusion and Exclusion*, koju je 1998. u Londonu objavila međunarodna nevladina organizacija Minority Rights Group International. Autor se više bavio tzv. "velikim" i transnacionalnim manjinama u državama na Balkanu i nigdje ne spominje Hrvate u Vojvodini.

18.) *Izveštaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1999. godinu*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 2000., str. 168.

Sumarno izvješće o (ne)ostvarivanju ljudskih prava u Srbiji tijekom 1999. godine, a u dijelu koji govori o manjinama (str. 86-89) o vojvođanskim se Hrvatima ne govori.

19.) Briza, Jan, Biševac, Safeta, Žigmanov, Tomislav, Ilić, Vladimir, Biserko, Sonja i Lazović, Ksenija, *Manjine u Srbiji*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd 2000., str. 214.

U izvješću se govori o položaju svih manjina u Srbiji, a dio o položaju i kršenju ljudskih prava o Hrvatima nalazi se od 37. do 51. stranice. Ovo je izvješće napravljeno u prosincu 1997. i već je jednom ranije objavljeno u publikaciji Odbora (*Izveštaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1997. godinu*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 1998., str. 148), tako da je ovdje ono samo pretisnuto. Položaj hrvatske manjine u Vojvodini se zajedno s drugim manjinama obrađuje i u dijelu pod naslovom "Etničke manjine u Vojvodini tokom NATO intervencije" (str. 149-164), što zapravo predstavlja jedini objelodanjeni dokument o Hrvatima u Vojvodini u tom razdoblju. Ova je knjiga inače dostupna i na engleskom jeziku, vidi: *Minorities in Serbia*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd 2000., str. 200, dio o Hrvatima: str. 36-50.

20.) Briza, Jan, *Prava nacionalnih manjina u Jugoslaviji*, Minority Rights Group International i Otvoreni univerzitet, Agencija lokalne demokratije, London-Subotica, 2000., str. 32.

Autor cjelovito na malom prostoru obrađuje pitanje nacionalnih manjina u SR Jugoslaviji: od iznošenja zemljopisnih i povijesnih činjenica, preko analize normativnog okvira do prikaza primjene propisa za svaku nacionalnu manjinu u Srbiji i Crnoj Gori. Dio koji govori o položaju i problemu ostvarivanja prava Hrvata u Vojvodini korektno je napisan (str. 15), no autor i Bunjevce smatra nacionalnom manjinom (str. 31). Osim navedenoga, izvješće sadrži i komentar i preporuke.

21.) *Nacionalne zajednice i etničke grupe u Vojvodini – osnovni podaci*, Pokrajinski sekretarijat za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, upravu i propise, Novi Sad 2000., str. 72.

Sadrži kratak pregled nacionalne strukture stanovništva po općinama i naseljenim mjestima prema popisu iz 1991. te prikaz ostvarivanja kolektivnih prava za sve vojvođanske manjine. On je rađen, čini se, da bi se branila manjinska politika Miloševićeva režima u Vojvodini, tako da je ideološki opterećen. O hrvatskoj manjini piše se šturo (str. 54-55), donose se statističke činjenice o broju i razmještanju te se nepotpuno navode kulturno-umjetnička društva. Na isti način piše se o Bunjevcima (str. 56-57) i o Šokcima (str. 61). U dijelu koji govori o suradnji kulturnih institucija s matičnim zemljama Hrvati se ne navode, a ne registrira se ni suradnja vojvođanskih općina s općinama iz Republike Hrvatske.

22.) Kartag Odri, Ágnés, *Manjine u SRJ: između međunarodnih standarda i proklamovanih opredelenja*, u: *Prava i status manjina u državama nastalim nakon raspada SFRJ*, Forum demokratske alternative, Sarajevo 2000., str. 7-24.

Osim dijela više pravno-teorijske provenijencije, u kojem autorica iznosi međunarodnu i domaću pravnu regulativu, značajan dio rada posvećen je i samoj primjeni manjinskih prava u SRJ, pri čemu se u kratkim naznakama – ali zato korektno – izvješćuje i o Hrvatima u Vojvodini.

23.) *Nacionalne manjine u SR Jugoslaviji*, Savezno ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica, Beograd 2001., str. 112.

To je prvo sumarno godišnje izvješće Savezne vlade o položaju manjina u SR Jugoslaviji, pisano s afirmativno-apologetskoga stajališta. Osim što se tu i tamo spominju (i to mahom netočno) u dijelu koji zbirno govori o ostvarivanju manjinskih prava, o Hrvatima se zasebno još piše na dvije stranice (58-59), no također s puno manjkavosti – posve površno i s dosta materijalnih pogrešaka. Napominjemo da brošura Bunjevice tretira kao samostalnu, od Hrvata izdvojenju, etničku zajednicu – o njima se piše na tri stranice (55-58).

24.) *Individualna i kolektivna prava manjina*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 2001., str. 200.

U knjizi je objavljeno nekoliko uvodnih izlaganja i pedesetak autoriziranih diskusija s Okruglog stola "Nacionalne manjine u Srbiji", koju je izdavač organizirao u Novom Sadu 8. i 9. rujna 2000., a na kojemu su sudjelovali predstavnici svih srbijanskih manjina. U uvodnim izlaganjima u općim se naznakama posve korektno govori o nekom aspektu problema (npr. o nacionalnoj strukturi stanovništva, vjerskim manjinama, instrumentima zaštite manjinskih prava, odnosu manjina i izbjeglica, značenju manjina u susjedskim odnosima...), a u diskusiji koja je uslijedila o tome se raspravljalo s gledišta predstavnika manjina. O problemima koji se tiču hrvatske zajednice u Vojvodini pred sam kraj Miloševićeva režima govorio je Antun Skenderović: o pitanju nepriznatoga statusa (str. 52-53), zatim o potrebi postojanja političkih institucija kod manjina (str. 59), o zahtjevu Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini da se osigura kulturna autonomija (str. 75-76) te o pitanju izbjeglica (str. 91-92). U obliku priloga u knjizi su objavljeni i dokumenti nekoliko manjinskih organizacija o rješavanju njihova položaja, a među njima i dokument DSHV-a: *Kulturna autonomija Hrvata u Republici Srbiji* (str. 159-163).

25.) *Ljudska prava u Srbiji 2000*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 2001., str. 188.

Sumarno godišnje izvješće o stanju ljudskih prava u Srbiji za 2000. godinu. Osim ukupnoga prikaza (ne)ostvarivanja ljudskih prava, izvješće sadrži i dio "Nacionalne manjine" (str. 126-147), u kojem se na nekoliko mjesta govori i o (ne)ostvarivanju i povredama manjinskih prava Hrvata u Vojvodini.

26.) *Nacionalne manjine i pravo*, Helsinški odbor za ljudska prava i Humanitarni centar za integraciju i toleranciju, Beograd 2002., str. 148.

Riječ je o ambiciozno postavljenom izvješću o položaju nacionalnih manjina u Srbiji nakon društvenih promjena u listopadu 2000. koje sadrži analizu pravne regulative, zatim istraživanje o primjeni propisa u praksi, rezultate istraživanja javnoga mnijenja o tome koliko pripadnici manjina poznaju svoja prava, kakve su im potrebe i kako doživljavaju ostvarenost tih prava. U dijelu koji govori o primjeni prava ni u jednom se segmentu o Hrvatima u Vojvodini ne govori, dok istraživanja javnoga mišljenja u rezultatima donosi i stajališta Hrvata.

27.) *Manjine i tranzicija*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 2002., str. 150.

U knjizi je objavljeno desetak uvodnih izlaganja i tridesetak diskusija s konferencije "Tranzicija i položaj manjina", koju je Helsinški odbor za ljudska prava organizirao u Beogradu 8. i 9. studenog 2001. Naslovom skupa zadana se tema sagledava iz kutova raznih znanosti (pravne, sociološke, politološke...), pristup je općenit – promatraju se manjine kao manjine, a problematiziraju se događaji i procesi važni za položaj manjina u tek započetoj tranziciji (ponajviše promjenama koje uzrokuje prihvaćen Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina). Diskusijom koja se dotiče položaja i prilika u hrvatskoj zajednici zabilježen je sudionik Kalman Kuntić (str. 108-109).

28.) *Ljudska prava u tranziciji – Srbija 2001*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 2002., str. 318.

Sumarno godišnje izvješće o stanju ljudskih prava u Srbiji za 2001. godinu. Među ostalim, sadrži i dio koji govori o položaju manjina (str. 164-183), u kojem se na nekoliko mjesta nalaze i podaci o ostvarivanju i kršenju manjinskih prava Hrvata u Vojvodini.

29.) *Prvi izveštaj Savezne Republike Jugoslavije o ostvarivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina*, Savezno ministarstvo nacionalnih i etničkih zajednica, Beograd 2002.

Izvješće je dostupno u elektroničkom obliku (ima više od 150 kartica osnovnoga teksta i više od 100 kartica *Dodatka*), a poslano je Vijeću Europe koncem 2002. na temelju članka 25. stavak 1. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, što ju je SR Jugoslavija ratificirala koncem svibnja 2001. U izvješću se pozitivno i afirmativno piše o pravnoj regulativi, položaju i ostvarivanju manjinskih prava svih manjinskih zajednica, pa kao takvo, dakako, ne odgovara uvijek istini. Recepcija hrvatske manjinske zajednice u kontekstu toga ne poklapa se uvijek sa stvarnim stanjem. U *Dodatku* se, u dijelu u kojem se navode osnovni podaci o svakoj manjini, o Hrvatima

ma piše proizvoljno i s puno netočnosti. Savezna vlada i ovdje, kao i u drugim prigodama, odvojeno tretira Bunjevce i Hrvate.

30.) *Alternativni izvještaj o primeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina*, Centar za multikulturalnost i Vojvođanski centar za ljudska prava, Novi Sad 2002.

Izvješće je dostupno u elektroničkom obliku, obasiže oko 100 kartica teksta. Kao alternativno izvješće nevladine organizacije poslano je Vijeću Europe početkom 2003., a na temelju članka 25. stavak 1. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. U izvješću se govori o primjeni Okvirne konvencije na mađarsku, slovačku, rumunjsku, rusinsku, hrvatsku i romsku manjinu, i to samo na području Vojvodine. O Hrvatima se korektno, tj. nepristrano i pouzdano, piše u cijelom izvješću. U izradbi izvješća sudjelovali su i predstavnici sljedećih hrvatskih organizacija: Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo "Stjepan Radić" iz Novoga Slankamena, Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo "Tomislav" iz Golubinaca, Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo "Matija Gubec" iz Tavankute te Hrvatsko akademsko društvo HAD iz Subotice.

31.) *Zaštita nacionalnih manjina*, priredio Miroslav Samardžić, Centar za antiratnu akciju, Beograd 2002., str. 222.

Sadrži 6 tekstova pravne i politološke provenijencije, od kojih onaj Miroslava Samardžića *Tranzicija i manjine u Vojvodini* (str. 105-220) izravno obrađuje i vojvođanske Hrvate – od statističkih podataka o broju i razmještaju do prikaza ostvarivanja manjinskih prava, što se čini sumarno za sve manjine, tako da su podaci o Hrvatima razasuti po svim dijelovima teksta.

32.) Bašić, Goran, Položaj nacionalnih manjina u SR Jugoslaviji, u zborniku: *Demokratija i nacionalne manjine*, Centar za istraživanje etniciteta, Beograd 2002., str. 15-68.

Autor sumarno obrađuje položaj svih manjina u SR Jugoslaviji. Osim zakonodavnog okvira, posebna se pozornost posvećuje ostvarivanju manjinskih prava, pri čemu se gradi nekritički pristup – iznose se samo oni podaci koji govore afirmativno o položaju manjina. Elaborira se i položaj hrvatske manjine, no ne može se reći da autor poznaje prilike jer ima puno netočnosti, a Bunjevci se tretiraju kao zasebna etnička skupina. Gotovo cijeli sadržaj poklapa se s onim iz navedene brošure Saveznog ministarstva nacionalnih i etničkih zajednica Nacionalne manjine u SRJ Jugoslaviji.

33.) *Konačni rezultati popisa 2002. – stanovništvo prema nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti i prema polu i starosti u Republici Srbiji, po opštinama*, Saopštenje SN31 Republičkog zavoda za statistiku br. 295, Beograd, prosinca 2002., str. 13. Dostupan je i na internetskoj stranici: <http://www.statserb.sr.gov.yu/Zip/SN31.pdf>

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 13 (2004),
BR. 4-5 (72-73),
STR. 891-910

ŽIGMANOV, T.:
RECEPCIJA HRVATA...

U priopćenju su prvi put službeno objavljeni konačni rezultati popisa iz travnja 2002., i to prema nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti i prema spolu i starosti, koji su, osim tabelarnoga prikaza na razini Republike i Pokrajine, prikazani na isti način i po okruzima i općinama.

34.) Manjine danas, specijalno izdanje dnevnika *Danas*, Beograd studeni 2002., str. 50.

Sadrži dvadesetak već objavljenih novinskih napisa u ovom dnevnom listu o svim nacionalnim manjinama u Srbiji i aktualnim problemima s kojima se suočavaju. O problemima Hrvata u Vojvodini piše se novinarski korektno u tekstu Vesele Laloš Nedovoljno iskorištene zakonske mogućnosti (str. 16-18). I u ovoj se publikaciji Bunjevci tretiraju kao samostalna etnička skupina (str. 18).

35.) Poulton, Hugh, *Balkan – manjine i države u sukobu*, Čikoš Holding, Subotica 2002., str. 224.

Bavi se pitanjem statusa manjina u državama bivše Jugoslavije te u Bugarskoj, Grčkoj i Albaniji iz perspektive povijesnoga razvoja svakoga naroda posebno i suvremenih zbivanja. Autor je povjesničar i dobar znalac teorije ljudskih prava, a knjiga je prvi put objavljena u Londonu 1991. u nakladi Minority Rights Group. Drugo, dopunjeno, izdanje doživjela je kod istoga nakladnika 1993. Knjiga izravno ne tematizira pitanje Hrvata u Vojvodini, nego se usputno piše o općepoznatim činjenicama kada se govori o Hrvatima ili o Srbima.

Recepcija Hrvata u izvješćima partikularne provenijencije

36.) *Glasnik Foruma hrvatskih manjina*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 1996., str. 62.

U ovome zborniku, koji donosi izlaganja s okrugloga stola o položaju hrvatskih manjina u europskim državama, tekstom o stanju Hrvata u Jugoslaviji zastupljen je Bela Tonković (str. 27-37). U njemu se informativno govori o povijesnim obilježjima prostora na kojemu žive Hrvati u SRJ, zatim o statističkim podacima te o tadašnjem aktualnom položaju Hrvata kroz prizmu političke situacije, one u prosvjeti, kulturi, informiranju, gospodarstvu i u dobrotvornim udrugama. Prilog završava natuknicom o budućnosti Hrvata u SRJ i raspravom koja je uslijedila nakon toga.

37.) Kljajić, Marko, *Kako je umirao moj narod*, HRID, Subotica 1997., str. 470.

Nakon kratka uvodnoga dijela, u kojemu se uokviruje tema i načelno otvara problem – "hrtkovački sindrom" – progon Hrvata u Srijemu od 1991. do 1996., Kljajić u središnjem dijelu donosi i pedantno sastavljene popise koje su sačinili katolički svećenici, obitelji koje su morale pod raznim vrstama

pritisaka napustiti svoje domove iz srijemskih mjesta (Hrtkovci, Nikinci, Platičevo, Ruma, Irig, Vrdnik, Srijemska Mitrovica, Petrovaradin, Srijemska Kamenica, Beočin, Čerević, Srijemski Karlovci, Slankamen, Novi Banovci, Beška, Maradik, Indija, Golubinci, Stara Pazova, Zemun, Surčin, Šid, Sot, Morović, Erdevik, Kukujevci, Gibarac i Vašica). Nakon toga donose se pojedini iz života i djelovanja mjesne Katoličke crkve u to vrijeme. Veću informativnost, a vjerojatno i težinu povijesnoga dokumenta, daju u knjizi tiskana korespondencija Katoličke crkve, napisi u novinama te fotografije o ovim tragičnim događajima.

38.) *Glasnik II. Foruma hrvatskih manjina*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 1997., str. 72.

Osim kratkoga, ali cjelovitoga, izvješća o "stanju hrvatske manjine u SR Jugoslaviji" (str. 20-22), Bela Tonković povlači i usporedbu o ostvarenju prava hrvatske nacionalne zajednice u SRJ i srpske nacionalne zajednice u Republici Hrvatskoj (str. 22-24). U dijelu zbornika u kojemu se govori o medijima zastupljen je Andrija Anišić člankom "Medijska situacija hrvatske manjine u SR Jugoslaviji" (str. 56-58), u kojemu se informativno i pouzdano govori o svim glasilima na hrvatskom, a isto prati i kratka rasprava (str. 58-63) na tu temu.

39.) *Glasnik III. Foruma hrvatskih manjina*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 1998., str. 64.

Kratko izvješće o položaju hrvatske manjine u SRJ za 1998. prati i pregled političke situacije, što je iznio tadašnji predsjednik Foruma hrvatskih institucija i organizacija u Vojvodini Branko Horvat. U dijelu zbornika u kojemu se govori o odnosu Crkve i hrvatskih manjina radom je zastupljen Andrija Kopilović – "Crkva i hrvatska manjina u SRJ" (str. 43-45), koju prati i kratka rasprava (str. 45-51). Iz nje izdvajamo prilog Josipa Pekanovića o procjeni broja Hrvata u SRJ (str. 47-48).

40.) *Opća i građanska prava i prava nacionalnih manjina u SR Jugoslaviji koja se ne primjenjuju na Hrvate*, dokument je dostupan samo u elektroničkoj verziji na internetskoj adresi: <http://www.crowc.org/hrvatski/hrindex.htm>

Dokument je to Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini iz siječnja mjeseca 1999. pod nazivom Položaj Hrvata u SR Jugoslaviji. Sadrži dio o pravima Hrvata u SR Jugoslaviji, u kojemu se taksativno navode primjeri nemogućnosti ostvarenja prava, te dio o najtežim povredama ljudskih prava Hrvata u Vojvodini, s popisom ubijenih i nestalih Hrvata iz Srijema.

41.) Kuburić, Zorica, *Vera i sloboda – verske zajednice u Jugoslaviji*, Jugoslovensko udruženje za naučno istraživanje religije JUNIR, Niš 1999., str. 156.

U dijelu (str. 46-50) u kojemu se govori o vjerskoj naobrazbi i uopće školovanju katolika u Jugoslaviji donosi se i kratka objektivna informacija o školovanju na hrvatskom u crkveno-školskoj ustanovi (Gimnazija Paulinum Subotica) te na Teološko-katehetskom institutu Subotičke biskupije.

42.) Salopek, Hrvoje, Položaj hrvatskih manjina u Europi, u: *Hrvatski iseljenički zbornik*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 1999., str. 113-125.

U tekstu se u kratkim crtama i načelno govori o položaju svih autohtonih hrvatskih manjina, a o Hrvatima u Jugoslaviji se izravno piše na str. 121-124, pri čemu autor iznosi već opće poznate podatke i standardne činjenice.

43.) *Šematizam 1999.-2000.*, Biskupija Đakovačka ili Bosanska i Srijemska, Đakovo 2000., str. 320.

U knjizi su dane važne informacije o pastoralnom stanju u ovoj biskupiji, koja pokriva i vojvođanski dio Srijema. Osim općih podataka o Katoličkoj i mjesnoj crkvi, *Šematizam* donosi i osnovne podatke o dekanatima, župama i filijalama, njihovoj povijesti, svećenstvu i redovništvu te o katoličkim udrugama i pokretima. Ono što je ovdje zanimljivo jesu brojevi i tablični pregledi stanja žitelja i katolika u župama, i to od 1898. do 1999., a sadrži i podatke o napadima na crkvene objekte i o iseljavanju srijemskih Hrvata. Premda ovi podaci nisu službeni, ne može se za njih reći da su i nepouzdana.

44.) Korhecz, Tamás, Subotica – utočište multikulturalne egzistencije, u knjizi: *Managing Multiethnic Local Communities in the Countries of the Former Yugoslavia / Upravljanje multietničkim lokalnim zajednicama u zemljama bivše Jugoslavije*, urednik Nenad Dimitrijević, Inicijativa za reformu lokalne vlasti i javnih službi (Local Government and Public Service Reform Initiative), Budimpešta 2000., str. 429-447.

Autor u članku uzima subotičku lokalnu samoupravu kao primjer za studiju "dobrog slučaja" kada su posrijedi rješenja za etnički suživot te ostvarenja manjinskih prava u lokalnoj zajednici. U tom smislu obrađuju se naponi subotičke lokalne samouprave glede poboljšanja položaja i hrvatske zajednice, a u radu se donose i korisni podaci o ostvarivanju manjinskih prava u subotičkoj općini.

45.) *Aspekti obrazovanja na jezicima etničkih manjina*, Centar za multikulturalnost, Novi Sad 2001., str. 144.

U knjizi su objavljena izlaganja sa četiri tribine u okviru projekta "Problematika obrazovanja etničkih manjina", ali o problemu obrazovanja Hrvata u Vojvodini nema ni jednoga rada.

46.) Horvatić, Milenko, Jugoslavenski manjinski standardi i Hrvati u SR Jugoslaviji, u: *Migracijske i etničke teme* 1-2/2001, Zagreb 2001., str. 103-126.

U radu koji je znanstveno dobro utemeljen iznosi se analiza jugoslavenske i srbijanske pravne regulative, upozorava se na neriješen status Hrvata kao nove manjine, prati i tumači njihovo stalno brojčano opadanje te se traže odgovori na pitanje kako da se prihvatljivo i pravedno riješi njihov položaj.

47.) *Manjine i izbeglice u Vojvodini*, Helsinški odbor za ljudska prava, Beograd 2001., str. 94.

Objavljena sociološka studija *Manjine i izbeglice u spletu etnonacionalističke radikalizacije* donosi rezultate i obradbu empirijskog istraživanja koje je kao temu imalo odnos nacionalnih manjina prema izbjeglicama u Vojvodini. Za potrebe izdavača priredio ju je dr. Vladimir Ilić. Istraživanjem su obuhvaćeni i Hrvati, s tim da se rezultati koji se tiču odnosa Hrvata prema izbjeglicama ne tretiraju ni u jednom poglavlju samostalno, nego su "rasuti" po cijelome tekstu.

BILJEŠKE

¹ U radu, dakle, pravimo razliku između ljudskih i manjinskih prava. Slično kao što se već uvriježilo u pravnoj teoriji, pojmom ljudskih prava označujemo skup prava koja sva ljudska bića, i to kao pojedinci, bez iznimaka, trebaju uživati, pri čemu se obično ovdje podrazumijevaju individualna prava (pravo na život, na privatnost, na slobodu vjeroispovijedi itd.), zatim socijalna prava (pravo na rad, dom, na pravednu nadoknadu, štrajk itd.) i politička prava (sloboda mišljenja i izražavanja, organiziranja, zaštita od hapšenja i mučenja itd.). "Manjinska prava", pak, imaju za cilj da spriječe ili ublaže nepravedne utjecaje ekonomskih pritisaka i političkih odluka društva u cjelini na, najčešće, etnokulturno različite, manjinske zajednice. Kao takva, ova prava imaju kolektivna obilježja, jer su nosioci tih prava grupe, a u sadržaj se u slučaju etničkih zajednica obično ubrajaju: pravo na sudjelovanje u procesu odlučivanja, zatim na njegovanje i razvoj vlastite kulture, pravo na obrazovanje i informiranje na vlastitu jeziku te na javnu i službenu uporabu vlastita jezika i pisma.

² Spomenute se činjenice mogu, čini se, tumačiti ovako: kao prvo, stanovito kašnjenje ovih izvješća odraz je nepostojanja nevladinih organizacija u SRJ na početku devedesetih koje su bile specijalizirane za praćenje ostvarivanja i kršenja ljudskih i manjinskih prava. S druge strane, na djelu je u to vrijeme manjkalo i svijesti da se ova problematika, a napose manjinski problem, prihvati kao društveno značajan, što je uvjetovalo, čini se, i nedostatak spremnosti da se on onda kao takav različito prati, administrira i servisira. S treće strane, na to su utjecale i političke prilike u Srbiji, koje su, često i namjerno, skretale pozornost javnosti k drugim problemima koji su se događali izvan granica ove države. Na koncu, podsjećanja radi, navest ćemo da je ideološki temelj Miloševićeve političke paradigme o odnosu prema položaju i pravima manjina u Srbiji bila glasovita floskula da

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 13 (2004),
BR. 4-5 (72-73),
STR. 891-910

ŽIGMANOV, T.:
RECEPCIJA HRVATA...

je ovaj problem u Srbiji, to jest Vojvodini, "uspješno riješen" te da, budući da je to tako, on kao problem i ne postoji! I to je vjerojatno uveliko pridonijelo da se ovaj problem relativno dugo prešućuje.

³ Među takva ulaze npr. sljedeća izvješća: *Informacija o ostvarivanju prava studenata pripadnika nacionalnih manjina u višem i visokom obrazovanju u AP Vojvodni*, pokrajinski Sekretarijat za kulturu i obrazovanje i pokrajinski Sekretarijat za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, upravu i propise, Novi Sad, svibanj 1993.; *Informacija o sprovođenju Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama u opštinama na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine*, Izvršno veće Autonomne Pokrajine Vojvodina, Novi Sad, prosinac 1993.; *Informacija o položaju i delovanju društvenih organizacija i udruženja građana nacionalnih manjina*, Izvršno veće Autonomne Pokrajine Vojvodina, Novi Sad, srpanj 1993.; *Informacija o kretanjima i tendencijama nacionalnih manjina u populaciji stanovništva na području AP Vojvodine*, pokrajinski Sekretarijat za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, upravu i propise, Novi Sad, studeni 1994.; *Informacija o ostvarivanju predškolskog vaspitanja i obrazovanja na jezicima nacionalnih manjina*, Izvršno veće Autonomne Pokrajine Vojvodina, Novi Sad, ožujak 1995.; *Informacija o osnovnom obrazovanju i vaspitanju učenika pripadnika nacionalnih manjina (Mađara, Slovaka, Rumuna i Rusina) u AP Vojvodini*, pokrajinski Sekretarijat za kulturu, obrazovanje i nauku, Novi Sad, travanj 1997.; *Informacija o izdavanju stručnih časopisa na jezicima nacionalnih manjina u 1997. godini*, pokrajinski Sekretarijat za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, upravu i propise, Novi Sad, svibanj 1998.; *Informacija o zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u javnim službama*, Izvršno veće Autonomne Pokrajine Vojvodine, Novi Sad, rujana 2002.

⁴ Istina, početkom devedesetih slično se pokušalo i sa Šokcima, no kako ova politika nije davala ozbiljnije rezultate (vrlo se malen broj građana izjašnjavao kao Šokci), Šokci su ubrzo i zanemareni, pa gotovo ni u jednom izvješću ne figuriraju samostalno.

⁵ Priznajemo da bi ovaj dio koji slijedi bio osjetno skromnijeg opsega tj. zabilježili bismo mnogo manji broj izvješća, da nije bilo Pavla Domonjija, koji me je svojim sugestijama upućivao na ona izvješća za koja nisam znao, a najčešće mi ih je i marno pribavljao. I ne samo da bi bio skromnijeg opsega nego je Domonji svojim primjedbama uvelike pridonio da i sadržaj štiva dobije ovakav konačni oblik. Ovim putem mu na uloženom trudu najiskrenije zahvaljujem.

Reception of Croats in Vojvodina in Reports on the State, Realisation and Violation of Human and Minority Rights

Tomislav ŽIGMANOV
Croatian Academic Society, Subotica

It is the goal in this paper to register and elaborate summarily and in one place the proportion and mode of analysis of Croats from Vojvodina in all the more relevant reports of governmental and non-governmental organisations which deal with the issue of the state,

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 13 (2004),
BR. 4-5 (72-73),
STR. 891-910

ŽIGMANOV, T.:
RECEPCIJA HRVATA...

realisation and violation of human and minority rights. In the paper the author uses published works exclusively and provides, apart from the basic bibliographical data on the report, also a concise description of contents of each report respectively and a short indication of the way Croats are analysed in them. In the introductory part of the paper, however, the whole material is thematised in greater detail. Thus not only correct bibliographical analysis of the material is obtained concerning the state, realisation and violation of human and minority rights in Serbia, but also a broader analysis of issues regarding the nature of reception of Croats in Vojvodina. Structured and thematically defined in such a way, this paper can be of great value for further research on the position of Croats in Vojvodina since 1990, which is its fundamental intention.

Die Rezeption der in der Vojvodina lebenden Kroaten in Berichten serbischer Menschenrechtsorganisationen über den Status von Minderheiten

Tomislav ŽIGMANOV
Kroatische Akademische Gesellschaft, Subotica

Das Ziel dieser Arbeit ist, summarisch festzuhalten und analytisch auszuwerten, in welchem Umfang und auf welche Weise die in der Vojvodina lebenden Kroaten in den relevanten Berichten regierungsabhängiger sowie regierungsunabhängiger Menschenrechtsorganisationen im serbisch-montenegrinischen Staat bearbeitet werden. Der Verfasser stützt sich bei seinen Recherchen ausschließlich auf öffentliche Publikationen und bringt außer den bibliografischen Grunddaten eines jeweiligen Berichtes auch eine konzise Beschreibung seines Inhalts sowie einen kurzen Hinweis darauf, wie in dem Bericht die kroatische Minderheit bearbeitet wurde. Im einführenden Teil der Arbeit wird der Gesamtstoff ausführlich thematisiert. Auf diese Weise werden nicht nur bibliografisch korrekt verwertete Daten zur Minderheiten- und Menschenrechtsproblematik in Serbien gewonnen, sondern auch die in den angeführten Publikationen vertretene Rezeption der Vojvodina-Kroaten eingehender bearbeitet. Solchermaßen strukturiert und thematisch ausgerichtet, kann diese Studie sicherlich von großem Nutzen sein für weitere Untersuchungen zum Status der Vojvodina-Kroaten von 1990 bis heute, was auch den Grundintentionen des Autors entspräche.